

**STANOWISKO KOMISJI ETYKI I WYKONYWANIA ZAWODU
KRAJOWEJ RADY RADCÓW PRAWNYCH**

1. Przedmiot stanowiska Komisji

Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Radcy Prawnego powołana przez Krajową Radę Radców Prawnych otrzymała celem zajęcia stanowiska, zapytanie radców prawnych świadczących pomoc prawną w ramach stosunku pracy na rzecz spółki akcyjnej, będącej spółką dominującą w rozumieniu art. 4 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 1526).

W treści zapytania opisano szczegółowo model świadczenia pomocy prawnej w grupie kapitałowej w celu dokonania przez Komisję oceny dopuszczalności takiego modelu na gruncie przepisów regulujących zasady wykonywania zawodu radcy prawnego. Model zakłada, że spółka dominująca wraz ze swoimi spółkami zależnymi (uczestnicy grupy; łącznie: grupa) są stronami porozumienia ustalającego zasady ładu korporacyjnego (tzw. kodeks grupy).

Kodeks grupy określa wspólne cele uczestników grupy oraz sposoby ich realizacji, jak również wskazuje rozumienie interesu grupy. Interes grupy to wspólnota celów uczestników grupy polegająca m.in. na realizacji interesu ekonomicznego i finansowego. Przez interes ekonomiczny, członkowie grupy, rozumieją zwiększenie efektywności zarządzania, rozłożenie ryzyka prowadzonej działalności, tworzenie elastycznej struktury organizacyjnej, osiągnięcie efektów synergii, prawnie dozwoloną optymalizację podatkową (m.in. w ramach podatkowej grupy kapitałowej), ekspansję rynkową, zwiększanie wiarygodności poszczególnych uczestników grupy. Natomiast interes finansowy polega na osiągnięciu korzyści z tytułu wspólnego zarządzania finansami grupy kapitałowej, rozumianego m.in. jako dostęp do programu finansowania oraz zarządzanie płynnością finansową grupy.

Uczestnicy grupy, uznając za nadrzędny interes grupy, zobowiązali się do podejmowania działań ukierunkowanych na realizację interesu (wspólnego) grupy oraz stworzenie organizacji działającej jako jeden efektywny organizm biznesowy, w którym wykorzystywane są efekty synergii oraz eliminowane są działania dublujące się u poszczególnych członków grupy, jak również działania, które mogą stanowić wewnętrzną konkurencję między uczestnikami grupy.

W celu realizacji interesu grupy uczestnicy grupy przyjęli wspólne regulacje, które standaryzują zasady organizacji oraz sposób realizacji procesów biznesowych. Jednym z niezbędnych elementów przyjętego założenia funkcjonowania jako jeden organizm biznesowy jest m.in.

dążenie do ustandaryzowania wykonywanych przez uczestników grupy procesów, w tym również w zakresie świadczenia pomocy prawnej na rzecz uczestników grupy.

Radcowie prawni, wykonujący zawód w ramach łączącego ich ze spółką dominującą stosunku pracy, są zobowiązani uwzględniać interes grupy w ramach świadczonej pomocy prawnej, co koresponduje z art. 42 ust. 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Uczestnicy grupy podjęli decyzje o centralizacji poszczególnych obszarów działalności, w tym również obszaru prawnego. Celem połączenia obszaru prawnego było uzyskanie efektu synergii, poczynienie dodatkowych oszczędności m.in. w drodze ustandaryzowania dokumentacji korporacyjnej.

W związku z powyższym, radcowie prawni zostali zobowiązani poleceniem pracodawcy do świadczenia pomocy prawnej, również na rzecz innych uczestników grupy, którzy przystąpili do centralizacji obszaru prawnego, przy uwzględnieniu interesu grupy którego rozumienie zostało wskazane powyżej.

W Zbiorze Stanowisk Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych zaprezentowano pogląd, zgodnie z którym możliwe jest równoczesne świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego na rzecz gminy oraz na rzecz spółki kapitałowej, w której ta sama gmina posiada 100% udziałów (stanowisko znak SK-12.08.2019-JK z dnia 12 sierpnia 2019 roku dostępne na stronie <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2019/12/sk-12.08.2019-jk.pdf>). Ponadto ze stanowiska ww. Komisji z dnia 26 stycznia 2018 roku wynika, że Kodeks Etyki Radców Prawnych nie zabrania świadczenia pomocy prawnej nieodpłatnie (stanowisko dotyczące wynagrodzenia radcy prawnego w kontekście art. 36 ust. 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, znak: SK-26.01.2018-SM dostępne na stronie: <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/11/sk-26.01.2018-sm.pdf>).

Radcowie prawni wykonujący zawód w ramach łączącego ich ze spółką dominującą stosunku pracy zawarli lub zawrą stosowne umowy o świadczenie pomocy prawnej z uczestnikami grupy (spółkami zależnymi). Umowa reguluje warunki świadczenia pomocy prawnej, określając w szczególności, że usługi prawne będą świadczone nieodpłatnie.

2. Przepisy prawa istotne dla zajętego stanowiska:

- 1) art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 75) zwanej dalej ustawą o radcach prawnych,
- 2) art. 26 ust. 2, art. 42 ust. 3 i 4 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego uchwalonego przez Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Radców Prawnych, stanowiący załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zwanego dalej KERP,
- 3) art. 393 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145 z późn. zm.), przywoływanej dalej jako Kodeks cywilny lub K.c.,

- 4) art. 22 § 1 i art. 300 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320), przywoływanej dalej jako Kodeks pracy lub K.p.
3. Ocena dopuszczalności świadczenia pomocy prawnej w proponowanym modelu rozwiązań organizacyjno-prawnych

Biorąc powyższe pod uwagę, Komisja uznała, że wykonywanie zawodu przez radcę prawnego w wyżej opisanym modelu, uwzględniającym specyfikę funkcjonowania grupy kapitałowej, nie stanowi co do zasady naruszenia przepisów regulujących wykonywanie zawodu radcy prawnego.

Przedstawiony powyżej model świadczenia pomocy prawnej na rzecz spółek zależnych opiera się na następujących założeniach:

- 1) radcowie prawni zatrudnieni są na podstawie umów o pracę przez spółkę akcyjną będącą spółką dominującą;
- 2) spółka dominująca ma zawarte porozumienia ze spółkami zależnymi określające zasady zapewnienia tzw. ładu korporacyjnego w obrębie grupy kapitałowej, w skład której spółki te wchodzi;
- 3) radcowie prawni zatrudnieni w spółce dominującej mają świadczyć pomoc prawną na rzecz spółek zależnych w ramach umowy o pracę zawartej ze spółką dominującą, przy czym w założeniu modelowym możliwe jest też świadczenie pomocy prawnej na rzecz spółki dominującej, tj. na rzecz pracodawcy;
- 4) podstawę świadczenia przez radców prawnych pomocy prawnej na rzecz spółek zależnych mają stanowić umowy zawierane z poszczególnymi spółkami zależnymi;
- 5) umowy zawierane przez radców prawnych ze spółkami zależnymi regulować mają warunki świadczenia pomocy prawnej na rzecz spółek zależnych;
- 6) spółki zależne nie są zobowiązane do wynagradzania radców prawnych świadczących pomoc prawną na ich rzecz w oparciu o powyższe założenia.

Model ten zakłada zatem wykonywanie pracy polegającej na świadczeniu pomocy prawnej - której beneficjentami mają być spółki zależne - przez radców prawnych pozostających pracownikami spółki dominującej z jednoczesnym zawarciem ze spółką mającą być beneficjentem pomocy prawnej umowy regulującej warunki świadczenia pomocy prawnej na rzecz spółki. Świadczenie pomocy prawnej na takich zasadach powoduje zatem powstanie relacji między trzema podmiotami. Z jednej strony jest bowiem spółka dominująca zatrudniająca radców prawnych (będących drugą stroną umów o pracę), którzy mają świadczyć pomoc prawną nie tylko na jej rzecz, ale także na rzecz spółek zależnych wobec tej spółki. Wreszcie w charakterze beneficjenta pomocy prawnej występują jako podmioty trzecie w relacji do stosunku pracy poszczególne spółki zależne zawierające z radcą prawną umowy regulujące warunki świadczenia pomocy prawnej.

Świadczenie pomocy prawnej na rzecz spółek będących członkami grupy kapitałowej było przedmiotem stanowiska Komisji z dnia 17 czerwca 2020 r.

Komisja podtrzymuje stanowisko, zgodnie z którym świadczenie pomocy prawnej na rzecz podmiotu, z którym radca prawny nie jest związany jakimkolwiek stosunkiem umownym narusza zarówno przepisy ustawy o radcach prawnych, jak i przepisy prawa samorządowego, tj. Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, jak również Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego oraz, że zachowanie radcy prawnego polegające na poleceniu innemu radcy prawnemu świadczenia pomocy prawnej w sytuacji, gdy stanowiłoby to naruszenie przepisów obowiązującego prawa oraz norm etycznych mogłoby zostać uznane za przejaw niełojalności w stosunku do radcy prawnego, który miałby świadczyć pomoc prawną w takich warunkach, wskutek czego radca prawny oferujący lub polecający innemu radcy prawnemu świadczenie pomocy prawnej z naruszeniem przepisów obowiązującego prawa i zasad etyki radcy prawnego, sam naraża się na odpowiedzialność dyscyplinarną.

W tym wypadku jednak mamy do czynienia z odmiennie sformułowanym zagadnieniem. W opisie modelu poddanego ocenie Komisji wskazano, że w założeniu radcowie prawni mają świadczyć pracę na rzecz podmiotów, z którymi pracodawca radców prawnych pozostaje w relacjach prawnych i gospodarczych wynikających z konieczności uwzględniania w tych podmiotach także interesu grupy kapitałowej, do której należy każdy z tych podmiotów. Przedstawiony we wniosku skierowanym do Komisji model świadczenia pomocy prawnej na rzecz spółek zależnych rodzi szereg wątpliwości natury podatkowo-prawnej, jak również z zakresu prawa prywatnego, w tym prawa pracy i prawa cywilnego wymagających od osób zarządzających uczestnikami grupy, a przede wszystkim mających decydujący wpływ na sposób funkcjonowania całej grupy starannego rozważenia wszelkich obszarów ryzyka prawnego. Ze zrozumiałych względów wszelkie uwagi Komisji formułowane w tym zakresie powinny być traktowane jedynie jako **niewiążący pogląd w sprawie**. Wypada też podkreślić, że ocena tych aspektów prawnych wymaga szczegółowej znajomości stanu faktycznego a ponadto ocena taka **nie mieści się w zakresie zadań Komisji**.

Funkcjonowanie grup kapitałowych napotyka w praktyce szereg trudności spowodowanych brakiem przepisów regulujących w kompleksowy sposób działalność grup kapitałowych (holdingów). Tymczasem działalność takich grup wskazuje na specyfikę szeroko rozumianej problematyki prawnej spółek działających w ramach takiej grupy w stosunku do spółek nieuczestniczących w grupach kapitałowych. Kodeks Etyki Radcy Prawnego dostrzegając tę specyfikę wprowadził regulacje art. 42, które dotyczą świadczenia pomocy prawnej na rzecz osób prawnych i jednostek organizacyjnych, w tym także takich, które uczestniczą w grupie kapitałowej. Zgodnie z art. 42 ust. 3 umowa z klientem może wskazywać na konieczność brania pod uwagę przez radcę prawnego - obok interesu klienta - również interesu jego grupy kapitałowej. Ponadto zgodnie z art. 42 ust. 4 umowa z klientem może regulować udostępnianie takiego stanowiska organom lub osobom z grupy kapitałowej klienta.

4. Świadczenie pomocy prawnej opłacanej przez inny podmiot niż klient (beneficjent pomocy prawnej)

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że przepisy prawa nie wykluczają świadczenia pomocy prawnej przez radcę prawnego w sytuacji, gdy wynagrodzenie z tego tytułu wypłacane

jest przez podmiot inny niż beneficjent pomocy prawnej. Co więcej rozwiązania takie wynikają także z przepisów szczególnych regulujących świadczenie pomocy prawnej na rzecz osób uprzywilejowanych przez prawo poprzez przyznanie im możliwości korzystania z usług profesjonalnych prawników, w tym także pełnomocników procesowych w ramach systemu pomocy prawnej z urzędu. Podobnie zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 294 z późn. zm.), radcowie prawni lub adwokaci świadczyć mogą usługi doradztwa prawnego na rzecz osób potrzebujących pomocy na zasadach zakładających ponoszenie kosztów takiej pomocy z budżetu państwa za pośrednictwem starostów powiatów. W ten sposób pomoc prawna staje się nieodpłatna dla beneficjenta, natomiast dla radcy prawnego stanowi ona źródło przychodu.

Świadczenie pomocy prawnej na rzecz podmiotu trzeciego w stosunku do odpłatnej umowy stanowiącej źródło stosunku zobowiązaniowego, którego istotnym elementem jest świadczenie usług prawniczych w zamian za uzgodnione wynagrodzenie prowadzi do powstania trójstronnego układu więzi prawnych. Takie „trójkątny” układy podmiotowe są charakterystyczne dla takich stosunków prawnych jak przekaz (art. 921¹ i nast. Kodeksu cywilnego) lub *pactum in favorem tertii* (art. 393 K.c.).

Analizując opisany we wniosku radców prawnych model świadczenia pomocy prawnej w ramach grupy kapitałowej w kontekście wskazanych powyżej konstrukcji prawnych, należy przyjąć, że przedstawiony model uzasadnia analogie do umowy opisanej w art. 393 K.c. Spółka akcyjna jako pracodawca radcy prawnego zawiera bowiem z radcą prawnym umowę o pracę, w ramach której radca prawny zobowiązuje się świadczyć pomoc prawną w zamian za uzgodnione wynagrodzenie. Pracodawca jest zatem zobowiązany zarówno do wypłaty wynagrodzenia, jak również do realizacji wszystkich innych świadczeń wynikających z prawa pracy oraz przepisów o ubezpieczeniu społecznym i innych regulujących prawa pracownicze.

Wypada założyć, że zakres czynności radcy prawnego zawiera postanowienia określające zakres przedmiotowy pomocy prawnej, do której zobowiązany jest dany radca prawny, jak również precyzujące, na rzecz jakich podmiotów z grupy kapitałowej pomoc taka ma być świadczona. Podmioty takie staną się beneficjentami pomocy prawnej wykonywanej przez radcę prawnego. Można zatem ująć powyższy układ wzajemnych relacji jako umowę zawartą przynajmniej w części (być może istotnej) a być może w całości w interesie (na rzecz) innych podmiotów. Podmioty te nie będąc pracodawcą radcy prawnego, będą mogły bez konieczności wypłaty wynagrodzenia i realizacji innych świadczeń pracowniczych na rzecz radcy prawnego korzystać z pomocy prawnej świadczonej przez niego na podstawie umowy zawartej przez spółkę akcyjną jako pracodawcę. Zupełnie inną kwestią pozostaje sprawa rozliczeń pomiędzy spółkami z tytułu usług prawniczych wykonywanych przez radców prawnych zatrudnianych i „opłacanych” przez spółkę dominującą. Kwestia ta nie stanowi przedmiotu oceny i stanowiska Komisji.

5. Problemy z zakresu prawa pracy związane z wykonywaniem pracy na rzecz podmiotu niebędącego pracodawcą

Zgodnie z art. 22 § 1 Kodeksu pracy, przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca - do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem. Do istoty stosunku pracy należy zatem odpłatne wykonywanie pracy w sposób podporządkowany, co oznacza, że to pracodawca decyduje zasadniczo o tym, jaka praca ma być w określonym czasie wykonywana, o miejscu wykonywania pracy, jak również w jaki sposób praca powinna być wykonywana. Przepisy prawa pracy regulują takie zagadnienia jak czas pracy, prawo do odpoczynku oraz inne prawa i obowiązki stron stosunku pracy, a ze względu na tzw. semiimperatywność prawa pracy rozwiązania mające obowiązywać u pracodawcy nie mogą być mniej korzystne niż te, które wynikają z przepisów prawa pracy.

Zgodnie z art. 300 Kodeksu pracy w zakresie nieunormowanym w tym kodeksie, do stosunków pracy stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego, jeżeli nie są one sprzeczne z zasadami prawa pracy. Z uwagi na to, że w Kodeksie pracy brak jest uregulowań dotyczących zawierania umów o pracę z założeniem jej wykonywania na rzecz podmiotów trzecich, z punktu widzenia hipotezy wynikającej z art. 300 kp istotne będzie dokonanie oceny, czy zawarcie umowy o pracę zgodnie z art. 393 Kodeksu cywilnego nie będzie sprzeczne z zasadami prawa pracy. Przede wszystkim konieczne jest zbadanie, czy taka umowa nie sprzeciwia się istocie stosunku pracy. Przepisem opisującym istotne warunki stosunku pracy jest wspomniany wyżej art. 22 § 1 K.p., zgodnie z którym przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca - do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem. Jak wynika z cytowanego przepisu stosunek pracy zakłada następujące istotne elementy:

- 1) zobowiązanie pracownika do wykonywania pracy,
- 2) określenie rodzaju pracy, która ma być wykonywana,
- 3) wykonywanie pracy na rzecz pracodawcy,
- 4) kierownictwo pracodawcy w stosunku do pracownika w zakresie pracy wykonywanej w ramach tego stosunku,
- 5) zgodność miejsca i czasu pracy z dyrektywami (decyzjami) pracodawcy,
- 6) wypłatę wynagrodzenia za pracę zgodnego z warunkami zatrudnienia.

Z powyższych elementów najbardziej problematyczny dla oceny opiniowanego stanu faktycznego wydaje się ten wskazany w pkt 3. Rodzi się bowiem pytanie, czy dopuszczalne jest wykonywanie przez pracownika pracy na rzecz innego podmiotu niż pracodawca. Oczywiście przy tym wydaje się, że wykonywanie pracy na rzecz pracodawcy nie może być utożsamiane z wymaganiem, aby efekty pracy miały być wykorzystywane (konsumowane) przez samego pracodawcę. W zakresie działalności produkcyjnej lub usługowej prowadzonej przez pracodawcę, najczęściej to nie pracodawca korzystał będzie przynajmniej bezpośrednio z tego co zostanie wytworzone lub wykonane przez pracownika. Pracodawca nie jest zatem beneficjentem bezpośrednich owoców pracy pracownika. Mówiąc zatem o wykonywaniu pracy na rzecz pracodawcy, ustawodawca ma na myśli inny wymiar efektów tej pracy. Chodzi

bowiem o walor ekonomiczny, jaki wyraża w sobie praca pracownika. To właśnie dzięki pracy pracowników, pracodawca może realizować wyznaczone sobie cele gospodarcze mające zapewnić osiągnięcie zysku.

Nie można też tracić z pola widzenia faktu, że przepisy powszechnie obowiązującego prawa pracy dopuszczają aktualnie możliwość świadczenia pracy przez pracowników na rzecz innych podmiotów niż pracodawca zatrudniający pracowników. Zgodnie bowiem z przepisami ustawy z dnia 9 lipca 2003 r. o zatrudnianiu pracowników tymczasowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1563) możliwe jest udostępnianie odpłatnie personelu zatrudnianego w ramach stosunku pracy innym pracodawcom (tzw. pracodawcom użytkownikom) w ramach tzw. pracy tymczasowej. Istnieje jednak różnica pomiędzy udostępnianiem pracowników w ramach pracy tymczasowej w stosunku do sytuacji opisanej we wniosku radców prawnych. Powstaje zatem pytanie, czy jest możliwe na zasadach swobody umów zatrudnianie pracowników przez pracodawcę przy założeniu, że mają oni wykonywać pracę na rzecz innych podmiotów (spółek zależnych należących do tej samej co pracodawca grupy kapitałowej), tj. na zasadach innych niż praca tymczasowa. Możliwość taką co do zasady dopuszcza orzecznictwo sądowe.

Judykatura akceptuje przy tym wykonywanie pracy na rzecz innego podmiotu niż pracodawca, o ile pracodawca wypłaca pracownikowi stosowne wynagrodzenie odpowiadające umowie o pracę. Możliwość taka została dopuszczona w szczególności w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1998 r. (*sygn. akt I PKN 71/98*). Stanowisko dopuszczające taką możliwość po wejściu w życie przepisów ustawy o zatrudnianiu pracowników tymczasowych było wielokrotnie wyrażane w orzeczeniach zarówno sądów powszechnych, jak i Sądu Najwyższego (*zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 stycznia 2018 r. w sprawie sygn. akt III AUa 533/17, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie sygn. akt II PK 170/11, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2012 r. w sprawie sygn. akt II PK 147/11*). W przywołanym wyżej wyroku z dnia 13 marca 2012 r., Sąd Najwyższy uznał, że wykonywanie pracy w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę, znajdującym się w zakładzie pracy innego podmiotu i pod jego kierownictwem, nie powoduje nawiązania stosunku pracy z tym podmiotem. Z kolei w wyroku SN z dnia 10 lutego 2012 r. wyrażono pogląd, zgodnie z którym w ramach stosunku pracy pracodawca może powierzyć pracownikowi wykonywanie czynności określonych w umowie o pracę na rzecz innego podmiotu, co nie oznacza, że wskutek tego pracownik staje się pracownikiem owego podmiotu i że od niego należy mu się wynagrodzenie za pracę; wykonywanie pracy w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę, znajdującym się w zakładzie pracy innego podmiotu i pod jego kierownictwem, nie powoduje nawiązania stosunku pracy z tym podmiotem.

Powyższa analiza przepisów prawa pracy, aczkolwiek niezbędna dla prawidłowej oceny zaproponowanych rozwiązań prawnych, nie może być traktowana jako wyczerpująca i jednoznacznie rozstrzygająca o dopuszczalności proponowanych rozwiązań na gruncie prawa pracy. Dlatego też należy podkreślić, że w tym przedmiocie konieczne jest dogłębne przeanalizowanie obowiązujących przepisów prawa pracy, jak również doktryny

i orzecznictwa sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego. **Komisja nie posiada kompetencji do zajmowania stanowiska w tym zakresie.**

Ponadto na tle przedstawionego modelu świadczenia pomocy prawnej finansowanej przez spółkę pracodawcę mogą pojawiać się wątpliwości natury prawno-podatkowej. Konieczne jest przede wszystkim dokonanie oceny, czy nie dochodzi w tym wypadku do nieodpłatnego świadczenia, które wymagałoby opodatkowania podatkiem dochodowym. Należy jednak po raz kolejny podkreślić, że **nie należy do Komisji ostateczne rozstrzygnięcie** o dopuszczalności przedstawionego modelu na gruncie przepisów prawa pracy, prawa spółek lub prawa podatkowego.

6. Uzasadnienie stanowiska Komisji w zakresie oceny zgodności proponowanego modelu świadczenia pomocy prawnej z przepisami prawa regulującymi wykonywanie zawodu radcy prawnego

Celem niniejszego stanowiska jest dokonanie oceny zgodności z przepisami regulującymi wykonywanie zawodu radcy prawnego. W związku z tym **zadaniem Komisji jest ocena dopuszczalności** proponowanych rozwiązań z punktu widzenia przepisów ustawy o radcach prawnych, jak również przepisów prawa samorządowego regulujących zasady etyczne oraz zasady wykonywania zawodu radcy prawnego.

W tym względzie Komisja dostrzega daleko idącą odmienną przedmiotowego modelu w stosunku do treści zapytania, które doprowadziło do wydania przez Komisję stanowiska z dnia 17 czerwca 2020 r. Odmienną ta wynika z zawierania przez radców prawnych umów ze spółkami zależnymi dotyczących pomocy prawnej, która ma być świadczona przez radców prawnych na rzecz spółek należących do grupy kapitałowej, do której należy także pracodawca zatrudniający tychże radców prawnych.

Wnioskodawcy nie wskazują wprawdzie jakiego rodzaju umowy mają być zawierane pomiędzy spółkami zależnymi a radcami prawnymi, ale można założyć, że będą to umowy odmienne od umów o pracę a zatem umowy cywilnoprawne. Za takim wnioskiem przemawia między innymi to, że w założeniu umowy te mają mieć charakter nieodpłatny, co oczywiście wyklucza zastosowanie umów o pracę, które zawsze muszą obejmować ustalenia dotyczące wynagrodzenia, którego wysokość regulowana jest przepisami powszechnie obowiązującego prawa (przepisy o tzw. minimalnym wynagrodzeniu za pracę). Zakładając, że umowy zawierane przez spółki zależne z radcami prawnymi mają być umowami cywilnoprawnymi, wypada zauważyć, że zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o radcach prawnych **umowy cywilnoprawne stanowią jedną z form wykonywania zawodu radcy prawnego**, którą można łączyć, z pewnymi zastrzeżeniami niemającymi istotnego znaczenia w niniejszej sprawie, z innymi formami, w szczególności ze świadczeniem pomocy prawnej w ramach stosunku pracy.

W tym wypadku jednak należy przyjąć, że radca prawny wykonuje zawód w ramach stosunku pracy, gdyż podstawą świadczenia przez radcę prawnego pomocy prawnej zarówno na rzecz

zatrudniającej go spółki akcyjnej (spółki dominującej), jak i na rzecz spółek zależnych jest właśnie umowa o pracę z zakresem czynności zawierającym m.in. wykaz spółek, które mają prawo zwracać się do radcy prawnego o pomoc prawną. Umowa zawierana ze spółkami zależnymi ma przede wszystkim stanowić o tym, że organy właściwe do reprezentacji poszczególnych spółek lub inne osoby uprawnione do reprezentacji tych spółek zlecają wykonanie lub wykonywanie konkretnych lub określonego rodzaju usług prawniczych na rzecz tych spółek.

Komisja nie widzi sprzeczności z zasadami etyki zawodowej oraz zasadami wykonywania zawodu radcy prawnego w tym, że radca prawny świadczy pomoc prawną opłacaną ze środków spółki dominującej będącej pracodawcą radcy prawnego. Brak jest przepisów prawa, które zabraniałyby świadczenia pomocy prawnej w takich warunkach.

Nie sposób też uznawać, że radca prawny podejmując się realizacji usług zleconych mu umownie przez spółkę zależną wykonuje zawód w formie spółki kapitałowej. Spółka akcyjna nie wykonuje bowiem na rzecz spółek zależnych usług prawniczych w oderwaniu od stosunku członkostwa w grupie. Trudno też przyjąć, by spółki zależne były klientami spółki dominującej, korzystającymi z oferowanych przez tę spółkę usług prawniczych. Obsługa spółek zależnych pod względem prawnym, polegająca na świadczeniu pomocy prawnej przez radców prawnych zatrudnianych przez spółkę akcyjną ma bowiem na celu zapewnienie jednolitych standardów oraz rozwiązań prawnych w poszczególnych spółkach będących członkami grupy kapitałowej, a przede wszystkim miałaby ona na celu uwzględnienie interesu całej grupy kapitałowej oraz zapewnienie ładu korporacyjnego w obrębie grupy. Nie jest zaś celem tej obsługi zapewnienie zysku spółce dominującej. Jak wynika z opisanego stanu faktycznego w następstwie zastosowanych rozwiązań centralizacyjnych dochodzi do wykorzystania mechanizmu synergii, który pozwala na bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów będących do dyspozycji grupy kapitałowej zarówno jako całości jak i jako poszczególnych jej członków. Synergia taka prowadzić może do powstania korzyści finansowych, w których uczestniczyć będą wszyscy członkowie grupy. Świadczenie pomocy prawnej przez radców prawnych na rzecz poszczególnych spółek zależnych nie prowadzi zatem do powstania typowych dla świadczenia usług relacji usługodawca – usługobiorca pomiędzy spółką dominującą oraz spółkami zależnymi.

Nie można wszakże nie zauważyć, że przynajmniej potencjalnie świadczenie pomocy prawnej na rzecz szeregu podmiotów pozostających w tej samej grupie kapitałowej, może stwarzać **ryzyko naruszenia podstawowych zasad** i wartości zawodu radcy prawnego takich jak zasada lojalności, zasada unikania konfliktu interesów, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej oraz zasada niezależności. Dlatego też każdorazowo udzielając pomocy prawnej na rzecz spółek niebędących pracodawcą radcy prawnego należy rozważyć, czy występuje w tym wypadku zagrożenie dla tych wartości i zasad, a w przypadku stwierdzenia przez radcę prawnego, który miałby świadczyć pomoc prawną w takich warunkach, że zagrożenie takie istnieje, obowiązkiem radcy prawnego jest zgodnie z art. 26 ust. 2 KERP wyłączyć się z prowadzenia danej sprawy lub ze świadczenia pomocy prawnej w konkretnej sprawie.

7. Podsumowanie

- A. Zdaniem Komisji **nie jest sprzeczne** z przepisami regulującymi wykonywanie zawodu radcy prawnego, świadczenie pomocy prawnej przez radców prawnych zatrudnionych na podstawie umowy o pracę przez spółkę akcyjną będącą spółką dominującą w stosunku do innych spółek należących do tej samej grupy kapitałowej (spółek zależnych) w sytuacji, gdy radców prawnych wiążą z tymi spółkami zależnymi umowy (cywilnoprawne) regulujące zakres pomocy prawnej, terminy i warunki jej wykonywania z zastrzeżeniem, iż jednym z warunków takich umów jest postanowienie, że spółka zależna nie płaci na rzecz radców prawnych wynagrodzenia za świadczone usługi prawne, gdyż wynagrodzenie takie wypłacane jest przez spółkę dominującą zgodnie z warunkami umowy o pracę zawartej z danym radcą prawnym.
- B. Realizacja w praktyce założeń organizacyjnych systemu świadczenia pomocy prawnej na warunkach określonych we wniosku stanowiącym podstawę niniejszego stanowiska Komisji **wymaga starannej analizy obszarów ryzyka prawnego**, zarówno w zakresie prawa podatkowego, jak i w zakresie prawa prywatnego a w szczególności prawa pracy i prawa cywilnego.
- C. Konieczne jest uwzględnienie zagrożenia związanego z tym, że przynajmniej potencjalnie świadczenie pomocy prawnej na rzecz szeregu podmiotów pozostających w tej samej grupie kapitałowej, **może stwarzać ryzyko naruszenia podstawowych zasad i wartości** zawodu radcy prawnego takich jak zasada lojalności, zasada unikania konfliktu interesów, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej oraz zasada niezależności. Radca prawny, który miałby świadczyć pomoc prawną w warunkach występowania takiego zagrożenia, powinien zgodnie z art. 26 ust. 2 KERP wyłączyć się z prowadzenia danej sprawy lub ze świadczenia pomocy prawnej w konkretnej sprawie.

oprac. r. pr. Tomasz Głębocki

r. pr. Ryszard Wilmanowicz

Przewodniczący Komisji